

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל
הגאולה והתשובה בספר דברים
לפרשת נצבים (על פי שיעור של הרב תמיר גרנות)

5. מבנה הנאום בפרקים כ"ט-ל:

א. כ"ט, א-ח - תיאור חסדי ה' ונפלאותיו, ומתוך כך קריאה לשמירת הברית: "ושמרתם את דברי הברית הזאת".

ב. כ"ט, ט-כ - החלת הברית על הדורות כולם ועל היחידים מבני ישראל החושבים לחמוק מן האמור בה: "פן יש בכם איש או אישה או משפחה או שבט אשר לבבו פונה היום מעם ה' א-לוהינו".

ג. כ"ט, כא-כח - הלימוד של הבנים והגויים בדור האחרון מקיום הקללה ומחורבן הארץ.

ד. ל', א-י - פרשת התשובה והגאולה, המתרחשת כתוצאה מהתבוננות בהתקיימות הברית: "והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה, הברכה והקללה, והשבות אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' א-לוהיך שמה".

ה. ל', יא-כ - דברי עידוד לשמירת הברית וסיכום, תוך חזרה על מוטיבים שהופיעו בנאום הפותח של ספר דברים, בפרשיות עקב וראה ("החיים והמוות נתני לפניך הברכה והקללה").

6. דברים כ"ט כ"ג-כ"ז:

כג ואמרו כל-הגוים על-מה עשה ה' פכה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה. כד ואמרו על אשר עזבו את-ברית ה' אלקי אבתם אשר פרת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים. כה וילכו ויעבדו אלקים אחרים וישתחוו להם אלקים אשר לא-ידעו ולא חלק להם. כו ויחר-אף ה' בארץ שהוא להביא עליה את-כל-הקללה הפתובה בספר הזה. כז ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם אל-ארץ אחרת פיום הזה.

7. דברים ל' א-י:

והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' א-לוהיך שמה: ושבת עד ה' א-לוהיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום, אתה ובניך בכל לבבך

1. דברים כ"ח, נח-סט:

אם לא תשמר לעשות את כל דברי התורה הזאת הפתובים בספר הזה לראות את השם הנכבד והנורא הזה את ה' א-לוהיך: והפלא ה' את מפתך ואת מפות זרעך מפות גדלות ונאמנות וחלים רעים ונאמנים... והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם ולהרבות אתכם פן ישיש ה' עליכם להאביד אתכם ולהשמיד אתכם ונסחתם מעל האדמה אשר אתה בא שמה לרשתה... והשיבך ה' מצרים באניות בדרך אשר אמרתי לך לא תסיף עוד לראתה והתמפרתם שם לאיבד לעבדים ולשפחות ואין קנה:

אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרת את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר פרת אתם בחרב.

2. ויקרא כ"ו, לט-מה:

והנשארים בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימקו...: והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בקרי: אף אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם, או אז יפגע לבבם הערל ואז ירצו את עונם: וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר: והארץ תעזב מהם ותרח את שבתתיה בהשמה מהם והם ירצו את עונם... ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' א-לוהיהם: וזכרתי להם ברית ראשנים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לא-לוהים אני ה'.

3. דברים כ"ט, א:

"ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם".

4. דברים ל"א, א:

"וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל. ויאמר אליהם...".

... בחירתו של העם היא תכלית הברית, והיא נובעת מבחירת העם לייחד את ה', ללכת בדרכיו ולשמור מצוותיו. לכן, אם עם ישראל מפר את התחייבויותיו, הוא אינו יכול לזכות למה שהובטח לו בברית. ואומר הרב תמיר גרנות שעל פי ספר דברים "אם יחטא ישראל, יפסיק להיות עמו הנבחר של ה'". מסיבה זו, כפי שראינו כבר, הקללות שבפרשת כי-תבוא מתארות היפוך במעמדן של האומות, ביטול מעמדו הייחודי של עם ישראל וחזרה למצב של לפני היות הברית - מצב שבו עם ישראל איננו עמו המיוחד של הקב"ה, וממילא איננו עם כלל.

... מקור חולשתה של ברית ערבות מואב הוא גם מקור עוצמתה והתקווה שעולה ממנה למרות הכל. הברית עצמה אינה מחייבת גאולה, שכן הקב"ה לא התחייב התחייבות מוחלטת ונצחית כלפי עם ישראל; אבל כשם שהברית נוצרה בעקבות התעוררותו של העם, כך יכולה גם הגאולה להיווצר בעקבות התעוררות דומה - בעקבות התשובה.

10. הרב יונתן גרוסמן

מחד אנו קוראים על רגשות עם ישראל: "לאהבה את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך" (ל', ו). לאחר תשובת העם ו"תשובת" ה', רוח חדשה תנשב בנפשותיהם של בני ישראל, ומעתה עולמם יושתת על אהבת ה'. האהבה המתוארת כאן מתוארת כאהבה טוטלית, המשתלטת על כוחותיו השונים של האדם: "בכל לבבך ובכל נפשך". ביטוי זה חוזר בקטע קצר זה שלוש פעמים (ל', ב: "אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך"; ל', ו: "לאהבה את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך"; ל', י: "כי תשוב אל ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך"), ונראה כי הוא מבקש לשדר אווירה של טוטליות נפשית והתמסרות מוחלטת של העם לקונו. במקביל לאהבה טוטלית זו, אנו קוראים גם על תחושות ה' ביחס לעמו: "ושב ה' א-להיך את שבותך ורחמך... אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' א-להיך ומשם יקחך... כי ישוב ה' לשוב עליו לטוב כאשר שש על אבתיך".

כשם שהעם עתיד לאהוב את ה', כך עתיד ה' לרחם עליהם ולשמחם בם; אם עם ישראל יעשה תשובה בכל לבבו ובכל נפשו, הרי שגם ה' ישוב ממידת קנאתו וישיב את העם לארצו.

ניסוח שכזה מורה על כך, שבמקביל למערכת היחסים החוזית-משפטית הרקומה בין ה' ועמו (ברית ערבות מואב כניסוחה בכי-תבוא), קיימת גם מערכת יחסים נפשית הנשענת על 'לפנים משורת הדין'. במערכת יחסים זו יש מקום לתשובה, ויש מקום לרחמים ולאהבה.

ובכל נפשך: ושב ה' א-להיך את שבותך ורחמך, ושב וקבצך מפל העמים אשר הפיצך ה' א-להיך שמה... והביאך ה' א-להיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, והיטבך והרבך מאבתיך: ומל ה' א-להיך את לבבך ואת לבב זרעך, לאהבה את ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חיידך: ונתן ה' א-להיך את כל האלות האלה על איביך ועל שנאיך אשר רדפוך: ואתה תשוב ושמעת בקול ה', ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום: והתירך ה' א-להיך בכל מעשה ידך, בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטבה, פי ישוב ה' לשוב עליך לטוב כאשר שש על אבתיך: כי תשמע בקול ה' א-להיך לשמור מצותיו וחקתיו הפתובה בספר התורה הזו, פי תשוב אל ה' א-להיך בכל לבבך ובכל נפשך.

8. דברים כ"ח, טד

"והפיצך ה' בכל העמים מקצה הארץ ועד קצה הארץ".

9. הרב תמיר גרנות:

הגאולה אינה מונעת מכוח זיקות קודמות ונצחיות, כדוגמת ברית מחייבת או הקשר אל הארץ, אלא מכוח התשובה של העם. השימוש הדו-סיטרי במונחי ה"שיבה" מבליט את האופי ההדדי והדיאלוגי של התהליך: העם הולך אל ה', וה' הולך ופועל למענו.

... כניעת הלב והוידוי של ספר ויקרא עשויים להספיק למחיקת העוונות ולהנעת ה' לפעול למען בריתו, אך אין די בהם כדי להוות בסיס להתעוררות מחדש של האהבה בין ה' לעמו.

... ראשית, מתחדש כאן המונח 'תשובה' עצמו; ושנית, מודגש כאן האופי ההוליסטי של התהליך. כך מדגישה התורה כי התשובה היא מוקד הגאולה, ולא רק תנאי לה.

... בספר ויקרא, הגאולה הופיעה בתוך הברית מפני שהיא נובעת ממנה, והיא חלק אינטגרלי שלה בדיוק כמו הברכה והקללה. הקב"ה קובע במפורש: "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי איתם", דהיינו - הברית עצמה מחייבת את הגאולה בסופה של הפורענות, כיוון שיציאת מצרים וזכירת הארץ והאבות, שמכוחם כוננה הברית, הם המניעים גם את הגאולה. כשם שהפסוק "ושממו עליה אויבכם היושבים בה" הוא חלק מהברית, כך גם הגאולה היא חלק ממנה. הגאולה היא צדה השני של מטבע הברית, שבצדה האחד קללה.

הברית של ערבות מואב שונה לחלוטין. ברית זו אינה מבוססת על היסודות העתיקים של הבריתות הקודמות, אלא היא ברית שראשיתה ברצון הוולונטרי של העם לכרות ברית עם ה'. העם ביקש: "את ה' האמרת היום להיות לך לא-לוהים", והקב"ה הגיב: "וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה".